

2016

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

JERNEJ KOGOJ

JERNEJ KOGOJ

KOPER, 2016

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Zaključna projektna naloga

OZNAČEVANJE ŽIVIL Z OZNAKAMI BIO
IN EKO TER VARSTVO POTROŠNIKOV

Jernej Kogoj

POVZETEK

Živimo v dobi potrošništva, kar nam omogoča dostop do dobrin s celotnega sveta. Intenzivno kmetijstvo, ki proizvede večino hrane, ima tudi negativne posledice na okolje. Tako se v zadnjih letih soočamo z iztrošenostjo prsti, onesnaževanjem podtalnice in prsti, prekomerno uporabo pesticidov in herbicidov. Alternativa intenzivnemu kmetovanju je kmetovanje na ekološki način. Ekološki način pridelave hrane omogoča trajnosten in naravi prijazen način pridelave. Ekološki izdelki so vse bolj iskani in potrošniki se zavedajo pomembnosti takega načina kmetovanja. Na drugi strani pa je pomembna tudi zaščita potrošnika, ki ga obvaruje pred nepravilnostmi, povezanimi z ekološkimi izdelki. Zaščito potrošnikov lahko dosežemo z jasno opredeljenimi pravnimi pravili. Pomembno je tudi, da se potrošniki izobražujejo in prepoznajo oznake. Potrošniki se morajo zavedati pravic, ki jim pripadajo, če kupijo izdelek, ki ni v skladu z oznakami.

Ključne besede: potrošnik, ekološki proizvodi, pravna pravila, oznake, zaščita potrošnikov.

SUMMARY

We are living in the age of consumerism, which enables us to consume products from all over the world. Intensive farming produces most of food for us, but, on the other hand, it also has a negative impact on the environment. In the last years, we are witnessing environmental problems, such as soil degradation, groundwater and soil pollution, excessive use of pesticides and herbicides. The opposite of intensive farming is organic farming. Organic farming allows sustainable and environment-friendly way of production. Demand for organic products is increasing and consumers became aware of organic farming. Another important thing is protection of consumers, which protects them against irregularities. With the help of regulation, we can protect consumers. It is very important to educate consumers about organic farming and their recognition of organic labelling. Consumers must be aware of their rights in case they bought a product that is not in compliance with the existing organic labelling standards.

Keywords: consumer, organic agricultural products, regulation, labels, consumer protection

UDK: 347.731:631.147(043.2)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju dr. Matjažu Nahtigalu za strokovno podporo in nasvete pri izdelavi zaključne projektne naloge.

Poleg tega se zahvaljujem zaposlenim v Upravi Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin za posredovane podatke.

Zahvaljujem se tudi mami Miroslavi, ki me je podpirala v času študija.

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Namen in cilji diplomskega dela	2
1.2	Predvidene metode za doseganje ciljev	3
1.3	Predpostavke in omejitve	3
2	Ekološka pridelava in označevanje izdelkov	4
2.1	Stanje ekološke pridelave v Sloveniji	4
2.2	Certificiranje	5
2.3	Nadzorni sistem certificiranja	6
2.3.1	Nadzorna poročila	7
2.3.2	Nadzor	7
2.4	Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015	8
2.5	Oznake v Sloveniji in EU	9
2.6	Integrirana pridelava	12
3	Pravna ureditev označevanja izdelkov	13
3.1	Označevanje ekoloških živil	14
3.2	Nadzor nad uvozom ekoloških proizvodov iz tretjih držav	15
3.3	Ukrepi v primeru suma kršitev in nepravilnosti	15
4	Organi nadzora potrošnikov	17
4.1	Potrošnik in ekološka živila	18
4.2	Nosilci varstva potrošnikov	19
4.2.1	Organizacije potrošnikov	19
4.2.2	Svetovanje potrošnikom	20
4.2.3	Varuh človekovih pravic	20
4.2.4	Izvajalci izobraževanja potrošnikov	21
4.3	Potrošniška zakonodaja	21
4.4	Tržni inšpektorat	22
4.5	Nepoštene poslovne prakse	22
4.6	Evropski potrošniški center	23
4.7	Varnost hrane	23
4.8	Uprava RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin	24
5	Sklep	26
	Literatura	29
	Pravni viri	31

PONAZORILA

Preglednica 1: Skupno število ekoloških kmetij in površina zemljišč v kontroli ekološkega kmetovanja	5
Slika 1: Spremenjen ekološki logotip »Evrolist«, ki velja od 1. julija 2010.....	9
Slika 2: Enobarvna različica ekološkega logotipa »Evrolist« se uporablja, če postopek tiskanje ne omogoča aplikacije v prvotni zeleni barvi	9
Slika 3: Uradni zaščitni znak za ekološke izdelke, pridelane v Sloveniji	10
Slika 4: Logotip EU za ekološke izdelke, ki je veljal od leta 2000 do 2010.....	10
Slika 5: Logotip blagovne znamke Biodar	11
Slika 6: Logotip blagovne znamke Ekodar	11
Slika 7: Logotip blagovne znamke Demeter	11
Slika 8: Znak BIO Inštituta KON-CERT Maribor	12
Slika 9: Državni uradni znak za integrirano pridelavo.....	12
Slika 10: Hierarhični prikaz zakonodaje in standardov ekološkega kmetijstva v Sloveniji	13
Slika 11: Anketa, v kateri so preverjali trditev, da bi morebitna uvedba oznake Ecolabel privedla do zamenjave že obstoječih ekoloških oznak	15

KRAJŠAVE

ANEK	Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015
DG SANCO	Generalni direktorat za zdravje in varstvo potrošnikov
EFSA	Evropska agencija za varnost hrane
EK	Evropska komisija
ES	Evropska skupnost
EU	Evropska unija
GSO	gensko spremenjeni organizmi
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MKO	Ministrstvo za kmetijstvo in okolje
OZ	Obligacijski zakonik
ReNPVP12-17	Resolucija o nacionalnem programu varstva potrošnikov 2012–2017
Ur. l. RS	Uradni list Republike Slovenije
ZPS	Zveza potrošnikov Slovenije
ZVPNPP	Zakon o varstvu potrošnikov pred nepoštenimi poslovnimi praksami
ZVPot	Zakon o varstvu potrošnikov

1 UVOD

Doba, v kateri živimo, je prepletena s tehnološkim napredkom na eni in naravo na drugi strani. Tehnološki napredek v 20. stol. je prinesel veliko koristnega in uporabnega za človeštvo, po drugi strani pa ima ta napredek škodljive posledice za naravo oz. okolje, ki nas obdaja. Zaradi potrošništva se povečujejo potrebe in poraba osnovnih surovin, kar pomeni izkoriščanje naravnih virov, brez neke jasno začrtane meje, do kod lahko taka poraba gre in kakšne posledice bo v prihodnosti imela na okolje. V zvezi s tem Plut, Rogelj in Herakovič (2004, 8) ugotavljajo:

Potrebujemo torej napredek človeštva, ki bi zagotavljal zmerno materialno blagostanje za vse prebivalce, socialno pravičnost, a hkrati tudi okoljsko varnost prihodnjim generacijam.

To Plutovo poved razumem kot usmeritev, ki zagotavlja trdne temelje za prihodnost in dobro sobivanje vseh ljudi. V te smernice sodi tudi pridelava hrane na naravi prijazen način, ki se običajno označuje kot eko ali bio. Podmenik (2012, 26) ugotavlja:

V Sloveniji uporabljamo izraz ekološko kmetijstvo, medtem se pri živilih uporabljata dva termina, in sicer bio(loška) ter eko(loška) živila.

Eko oz. bio živila temeljijo na načinu pridelave, ki je prijazen tako do okolja kot tudi do nas, potrošnikov, ki kupujemo tovrstne izdelke in jih uživamo.

Jančič (1999, 89) pravi, da je »potrošnik dandanes bolj celostna oseba, ki z nakupi izdelkov izraža tudi svoj odnos do sveta in širših družbenih problemov«. Besedi eko in bio pri potrošnikih sprožita asociacijo na nekaj naravnega, okolju prijaznega, uporabljata pa se pri zelo široki paleti izdelkov: poznamo eko hiše, izdelke kupujemo na eko kmetiji, uporabljamo bio kozmetiko, v garaži imamo okolju prijazen avtomobil in še bi lahko naštevali. Ekološko usmerjen je tisti potrošnik, ki s svojo izbiro izdelkov sporoča, da mu ni vseeno za okoljsko problematiko, kakor tudi ne, kakšno hrano je (hrano brez pesticidov, sveže izdelke iz okolice, kjer biva ...). V diplomskem delu se bomo osredotočili prav na prehranske izdelke ekološke pridelave in predelave.

Pridelava in predelava ekoloških prehranskih izdelkov je tesno povezana z razvojem ekološkega kmetijstva. V Evropi se je ekološko kmetijstvo začelo razvijati v 20. letih prejšnjega stoletja, ko je avstrijski filozof Rudolf Steiner začel z biološko-dinamičnim gibanjem, nekoliko pozneje pa se je organsko-biološko kmetovanje razvilo v Švici in Veliki Britaniji (Bavec 2001, 16). Vidno vlogo je ekološko kmetijstvo dobilo v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja, v času krize v kmetijskem sektorju in porasta ekoloških problemov, zaradi povečane zavesti ljudi o okolju ter zahtev potrošnikov po zdravi hrani (Podmenik 2012, 9). Leta 1972 pa je nastala Mednarodna zveza gibanj za ekološko kmetijstvo (IFOAM), ki je leta 1982 izdala Temeljne standarde za ekološko kmetijstvo in predelavo živil, le-ti so postali mednarodno priznana osnova za certificiranje živil (MKGP 2005, 6). Zeleni izdelki so postali nov trendi v prehranski industriji, kar so trgovci oz. tržniki izkoristili in z rudarjenjem

podatkov (angl. data mining)¹ zbirali podatke o potrošnikih, kaj imajo radi in kaj največ nakupujejo, ter na podlagi teh podatkov oblikovali ponudbo za potrošnike.

V nasprotju s trendi v tujini se je povpraševanje po ekoloških izdelkih v Sloveniji začelo šele na začetku 90. let, kar je dokaj pozno v primerjavi z ostalimi državami EU (Podmenik 2012, 77). Ker so se ekološki izdelki v Sloveniji pojavili dokaj pozno, se je tudi naš trg teh izdelkov razvil pozneje. Kljub temu danes opažamo, da se v zadnjih letih veliko trgovcev usmerja v eko izdelke. Kot odgovor na povečano povpraševanje po eko izdelkih imajo določeni trgovci v Sloveniji svoje linije proizvodov, npr. Sparova linija Natur Pur, Mercatorjeva prodajna linija Bio ipd. V zvezi s tem Lindstrom (2011, 65) ugotavlja, da je prodajanje zdravja (ali iluzije zdravja) zelo donosno. Izdelki morajo biti označeni v skladu z veljavnimi zakoni in ne smejo zavajati potrošnikov. Bela knjiga (Komisija Evropskih skupnosti 2000), izdana leta 2000, opredeljuje področje varnosti živil. Nastala je z namenom povrnitve zaupanja potrošnikov v živilsko industrijo. Uvedla je modernizacijo pravnega reda, postavitev jasnih in transparentnih pravil ter označevanje in sledljivost izdelkov, imenovano »od vil do vilic« (Food Safety 2016).

Zaradi povečane ponudbe eko in bio izdelkov in možnosti pojava pomanjkljivo označenih izdelkov je pomembno, da potrošnik dobro pozna oznake na embalaži. Pomembno delo opravlja Inšpekcija za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin, ki preverja, ali imajo eko in bio izdelki ustrezen logotip EU ter ostale informacije o izvoru in načinu pridelave izdelkov. Inšpekcija poskuša zagotavljati zadosten pregled ekoloških izdelkov, ki se pojavljajo na trgu, in poskuša omejiti prisotnost nepravilno označenih ali lažnih eko produktov. Na drugi strani pa je pomembno, da je potrošnik izobražen o eko oz. bio oznakah. Oznake, ki se pojavljajo na izdelkih, so različne in le izobražen potrošnik bo lahko razlikoval med neznanimi in sumljivimi oznakami ter oznakami, ki zagotavljajo, da je bil izdelek nadzorovan s strani pristojnih organov in je torej pristen.

1.1 Namen in cilji diplomskega dela

Namen zaključne naloge je, preučiti pravno ureditev označevanja izdelkov z oznakama eko oziroma bio ter ukrepe za zaščito pred zlorabo in napačno uporabo teh oznak (lažni eko izdelki). Osredotočili se bomo predvsem na prehranske izdelke, ker so del našega vsakdana kot naša osnovna življenjska potreba. Tematika je dandanes zelo aktualna, saj se je v zadnjih letih povečalo povpraševanje po ekoloških živilih.

Ciljev zaključne naloge je več. Prvi cilj je pozitivnopravna analiza, ki ureja označevanje prehranskih izdelkov z oznakama bio in eko. Predvsem nas zanima, kateri so pogoji za pridobitev teh oznak, postopki pridobitve, za koliko časa se take oznake podelijo, kdo in kako

¹ Data mining – zbiranje in obdelovanje podatkov, za določanje uporabnih vzorcev za različne namene.

jih lahko uporablja. Naslednji cilj je pregled mehanizmov in ukrepov, ki so namenjeni zavarovanju potrošnikov oziroma preprečevanju in zmanjševanju zlorab teh oznak. V tem okviru bomo skušali ugotoviti, ali se te oznake lahko tudi odvzamejo in kakšen je nadzor nad uporabo teh oznak. Med cilje zaključne projektne naloge spada tudi pregled praks inšpekcijskih organov na tem področju, skušali bomo poiskati tudi statistične podatke o podeljenih iz odvzetih oznakah. Cilj zaključne naloge je tudi, analizirati predmetno pravno ureditev s stališča potrošnika – kaj lahko potrošnik sam stori, ko ugotovi, da je kupljen ekološki izdelek pomanjkljivo ali nepravilno označen. Cilj je tudi opredelitev področja varne hrane, kjer so se z nastankom Bele knjige vnesle pomembne novosti na področju označevanja izdelkov.

1.2 Predvidene metode za doseganje ciljev

V diplomskem delu bomo uporabili metodo analize, metodo deskripcije in pojasnjevalno metodo. Z metodo sinteze bomo svoja spoznanja združili v novo celoto. Uporabili bomo še metodo kompilacije in komparacije.

1.3 Predpostavke in omejitve

Prva in najpomembnejša omejitev v tej nalogi je skromen obseg znanstvene literature o eko in bio označevanju prehranskih izdelkov oziroma o pravni ureditvi tega področja. To bomo skušali nadomestiti z zbiranjem informacij pri inštitutih in organizacijah, ki se ukvarjajo s certifikacijo ekoloških izdelkov. Glede na širino tematike, ki se nanaša tudi na področje Evropske unije, bomo preverili le najpomembnejše označbe, ki se pojavljajo v Sloveniji in so pomembne za naš trg. Pri označevanju izdelkov z nazivi eko in bio se bomo omejili na prehranske izdelke in s prehrano povezane izdelke.

2 EKOLOŠKA PRIDELAVA IN OZNAČEVANJE IZDELKOV

V nadaljevanju podrobneje predstavljamo stanje ekološke pridelave v Sloveniji, certificiranje, nadzorni sistem certificiranja, akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015, oznake v Sloveniji in EU ter integrirano pridelavo.

2.1 Stanje ekološke pridelave v Sloveniji

Bavec (2001, 9) ugotavlja:

Ekološko kmetijstvo je način trajnostnega kmetijstva, ki v pridelavi hrane temelji na ravnovesju v sistemu tla-rastline-živali-človek.

Obenem navaja pomembnost skrbi za rodovitnost tal, uporabo organskih gnojil, izbiro odpornejših sort, pri reji živali stalež živali, prilagojen lastni pridelavi hrane, prepoved uporabe kostne moke in druge krme živalskega izvora ter prepoved uporabe hormonov. Pomembna je tudi prepoved uporabe gensko spremenjenih organizmov (Bavec 2001, 9). Te smernice razumemo kot trajnostni način ohranitve narave oz. okolja, ki nas obdaja, ter ohranitev biotske pestrosti in rodovitnosti tal za prihodnje generacije.

Med pionirje ekološkega kmetijstva v Evropi štejemo Rudolfa Steinerja, ki je leta 1924 izdal prvi koledar po biološko-dinamični metodi. Omenjena metoda poleg pravil ekološkega kmetovanja upošteva tudi zakonitosti naravnega gibanja Zemlje (KON-CERT 2016a). Komaj v 40. letih pa se je začelo ekološko kmetijstvo razvijati v Švici, Avstriji in Veliki Britaniji (MKGP 2005, 10). V Sloveniji se je zanimanje za ekološko kmetijstvo pojavilo v začetku 90. let, ob pojavu predavanj, seminarjev ter izobraževanj v zvezi z zdravo prehrano in ekološkim kmetijstvom (Podmenik 2012, 77). Leta 1997 so začela veljati Priporočila za ekološko kmetovanje, kar je prineslo prve standarde v Slovenijo. V Sloveniji so se prve nadzorovane ekološke kmetije pojavile leta 1998, pri čemer je bilo v nadzor vključenih 41 kmetij. Nadzor so sprva opravljali avstrijski nadzorniki, pozneje pa so ga prevzeli slovenski nadzorniki, ki so se izobraževali v Avstriji (Podmenik 2012, 77). Leta 2014 je bilo v ekološki nadzor vključenih 3.298 kmetij, kar predstavlja 4,6 % vseh kmetij v Sloveniji. Od tega je 2.537 kmetij uspešno zaključilo preusmeritveno obdobje in pridobilo certifikat. V dosedanji ekološki pridelavi prevladuje živinoreja, čeprav je največje povpraševanje pri potrošnikih po sadju, zelenjavi, mlevskih in mlečnih izdelkih.

Možnosti za prihodnjo rast v omenjenih segmentih predstavljajo odlične priložnosti za ostale pridelovalce, ki razmišljajo o preusmeritvi v ekološko kmetijstvo, ali tiste, ki že imajo certifikate, da razširijo pridelavo.

Preglednica 1: Skupno število ekoloških kmetij in površina zemljišč v kontroli ekološkega kmetovanja

	2006	2008	2010	2012	2014
Ekološke kmetije	1.876	2.067	2.218	2.682	3.298
Ekološko obdelane površine (ha)	26.831	29.336	30.688	35.100	41.237
Število certifikatov	1.393	1.789	1.897	2.104	2.537
Biodinamične kmetije	/	21	21	28	26

Vir: MKGP 2016a.

2.2 Certificiranje

Certifikat je uradni dokument, ki ga izda nadzorna organizacija. Postopek certificiranja traja najmanj 24 mesecev od prve prijave v nadzor. Zagotavlja skladnost pridelave, predelave, pakiranja, skladiščenja in transporta ekoloških pridelkov, živil in krmil z veljavnimi predpisi, ki so povezani z ekološko pridelavo (Bavec 2001, 53). Certifikat vsebuje naziv nadzorne organizacije, ime ali naziv pridelovalca, nadzorno številko kmetije oz. obrata, datum izvedenega nadzora, predpise, po katerih je kmetija oz. obrat certificiran, status posameznih izdelkov in živil, čas veljavnosti certifikata, pogoje za ohranitev certifikata ter številko in datum izdaje certifikata (Bavec 2001, 53). Pri prodaji ekoloških izdelkov mora prodajalec vedno imeti certifikat pri sebi zaradi nadzornih pregledov ter zaradi potrošnikov, ki kupujejo eko in bio izdelke. Pridelovalec mora nadzorni organizaciji sporočiti, koliko pridelkov je pridelal ter na kakšen način jih bo tržil.

Če se pridelovalec odloči za predelavo svojih pridelkov, mora nadzorni organizaciji posredovati natančno recepturo za izdelek, ki ga bo predelal. Izdelek lahko gre v prodajo z oznako ekološki šele po dveh letih prehodnem obdobju in z zagotovilom, da v izdelku ni več kot 5 % konvencionalnih dodatkov. Pri izdelkih, ki imajo več kot 5 % konvencionalnih sestavin, mora pridelovalec navesti delež ekoloških sestavin, ki jih zapiše na deklaraciji. Izdelki, ki prihajajo s kmetij, ki se preusmerjajo v ekološko pridelavo v 1. ali 2. letu, morajo biti ustrezno označeni, poleg tega pa lahko take kmetije prodajajo le posamezne izdelke (moko, meso, jajca ipd.). Na deklaraciji morajo biti navedeni: ime izdelka, ime in naslov pridelovalca, kodna številka, kratek opis izdelka, seznam sestavin, količina izdelka ter kolikšen delež ekoloških sestavin vsebuje izdelek. Če predelava poteka zunaj kmetije, se mora zagotoviti nadzor predelovalnega obrata v dogovoru med pridelovalcem, predelovalcem in nadzorno organizacijo. Nadzorna organizacija pa določi potrebne ukrepe, ki zagotavljajo ločeno predelavo ekoloških in konvencionalnih izdelkov. Pri tem velja omeniti, da pridelovalec na oznake izdelkov ne sme pisati opomb, kot sta: brez gensko spremenjenih organizmov ali brez konzervansov, saj so že v principu prepovedane v ekološki pridelavi.

2.3 Nadzorni sistem certificiranja

Pojav ekološkega kmetijstva kot ga poznamo danes je posledica standardizacije in pravne ureditve ekološkega kmetijstva. Uredba EGS št. 2092/91 (*Ur. l. EU*, št. L 198) iz leta 1991 predstavlja temelj pravne ureditve za ekološko kmetijstvo. Posamezne članice EU so nato implementirale uredbo na nacionalno raven. Pomembna sprememba uredbe je bil sistem nadzora, ki ni bil več v pristojnosti kmetov, ampak v pristojnosti neodvisnih in akreditiranih nadzornih organizacij.

Za dosledno upoštevanje predpisov o ekološki pridelavi in predelavi ter certificiranju v Sloveniji skrbijo tri organizacije, in sicer (MKGP 2016b):

- Inštitut za kontrolo in certifikacijo Univerze v Mariboru za tehnično preizkušanje in analiziranje (skrajšano ime IKC),
- Inštitut za kontrolo in certifikacijo v kmetijstvu in gozdarstvu (skrajšano ime KON-CERT),
- Bureau Veritas – mednarodno podjetje za certificiranje (podružnica Ljubljana).

Vse tri organizacije za certificiranje in nadzor so leta 2007 pridobile akreditacijsko listino za delovanje po mednarodnem standardu SIST EN 45011 (MKO 2012). Pomembno je tudi, da se je vzpostavilo dobro sodelovanje na relaciji kmetijskega ministrstva, inšpekcije ter nadzornih organov. Dobro sodelovanje med omenjenimi subjekti dodatno pomaga pri razvoju in nadzoru ekološkega kmetijstva v Sloveniji. Nadzorne organizacije, ki izvajajo certificiranje, imenuje Uprava RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin. Inšpekcija izvaja letni nadzor nad delom imenovanih nadzornih organizacij.

Najpogostejše napake, ugotovljene ob nadzoru v letu 2015 s strani nadzorne organizacije KON-CERT (2015):

- dobavitelji ekoloških živil/surovin niso certificirani. Iz verige nadzora so izvzeti maloprodajni trgovci predpakiranih ekoloških živil, ki prodajajo neposredno končnim potrošnikom in ki skladiščijo na prodajnem mestu (Uredba Sveta EU št. 834/2007, *Ur. l. EU*, št. L 189, člen 28);
- označevanje ekoloških živil je pomanjkljivo. Pogoste napake, ki se pojavljajo pri predpakiranih živil, so: pomanjkljivo sklicevanje na ekološke postopke v imenu živil, ni oznake ekoloških sestavin, ni logotipa EU ter pomanjkljiva šifra in poreklo sestavin pod logotipom EU;
- izhodni dokumenti, kot so računi, medskladišnice, dobavnice, niso ustrezno označeni. Velikokrat manjka šifra certifikacijskega organa.

2.3.1 Nadzorna poročila

Nadzornik lahko preverja pridelavo, predelavo in prodajo ekoloških izdelkov in ob vsakem pregledu napiše nadzorno poročilo (Bavec 2001, 49). V poročilih zapišejo ugotovljeno stanje na dan pregleda, na poročila se mora podpisati tudi pridelovalec, ki potrdi verodostojnost ugotovljenega. Nadzorna poročila so zelo pomembna, saj so osnova za certifikacijo. Če pride do napak in nepravilnosti pri pregledu, nadzornik po dogovoru s pridelovalcem določi rok, v katerem morajo biti nepravilnosti odpravljene. Kot navaja Bavec (2001, 49), se za neupoštevanje predpisov in dogovorov določa pet mogočih sankcij. Med sankcije tako uvrščamo: opozorilo za manjše pomanjkljivosti, natančnejše vodenje evidenc, dodatni nadzor (če je bil predhodno določen rok za odpravo napak, se preveri, če so bile napake odpravljene), izključitev posameznega pridelka ali celotne pridelave na kmetiji iz prodaje z ekološko blagovno znamko in ponovno določitev nadzornega roka ter najstrožja sankcija, ki določa prekinitev pogodbe o nadzoru in izključitev kmetije iz registra ekoloških kmetij.

2.3.2 Nadzor

Poznamo več vrst nadzora, in sicer: redni nadzor, ponovni nadzor ter naključni nadzor. Redni nadzor mora opraviti vsak pridelovalec, ki želi pridobiti certifikat. Redni nadzor se izvaja enkrat letno in je večinoma nenapovedan. Ponovni nadzor, ki ga organi izvedejo ob ugotovljenih nepravilnostih oziroma pomanjkljivostih, ki so jih ugotovili pri rednem nadzoru. Pridelovalcu ali predelovalcu se določi rok, v katerem mora nepravilnosti odpraviti. Naključni nadzor, ki ga opravi nadzorni organ ali izvajalec nadzora in je večinoma nenapovedan. Naključni nadzor se izvede, če se ugotovi splošna ocena o tveganju neizpolnjevanja pravil za ekološko pridelavo. Pri tem se upoštevajo vsi rezultati prejšnjih nadzorov, količina proizvodov in tveganje zamenjave proizvodov (Uredba Komisije (ES) št. 889/08, Ur. l. EU, št. L 250, 65. člen).

Pri nadzoru na terenu se preverja več elementov, ki so povezani s certificiranjem. Na terenu se dejansko preveri pridelovalno-predelovani postopek ter celoten gospodarski objekt, kjer je registrirana dejavnost. Preverjajo se praktični ukrepi, ki zagotavljajo neoporečnost ekoloških izdelkov. Uvedejo se tudi previdnostni ukrepi, ki zagotavljajo zmanjšanje verjetnosti kontaminacije z nedovoljenimi snovmi. Pomembni so tudi čistilni ukrepi, ki so sprejeti v skladiščni enoti ter v celotni pridelovalni verigi (Uredba Komisije (ES) št. 889/08, 63. člen).

V gospodarski enoti je treba voditi evidence blaga ter posledično tudi finančne izdatke. Z omenjenima evidencama lahko izvajalec ali nadzorni organ preveri (Uredba Komisije (ES) št. 889/08, 66. člen):

- kdo je dobavitelj, če je to druga oseba, ter kdo je prodajalec ali izvoznik,
- količine in vrsto proizvodov, ki so bili dostavljeni v enoto,
- vrsto in količine ekoloških proizvodov, ki so shranjeni v prostorih,

– vrsto in količine ekoloških proizvodov, ki jih niso prevzeli končni potrošniki.

Dokumentarna evidenca mora prikazati usklajenost med uporabljenimi surovinami in proizvodi. Testni vzorci morajo biti vzorčeni v skladu s predpisano metodiko vzorčenja. Kot omenja Podmenik (2012, 85), je pomembno ločevati med kršitvami in neskladji, ki jih ugotovijo nadzorniki na terenu. Če se pri pregledu ugotovi ena izmed naštetih kršitev, se odvzame certifikat oz. se ta ne izda. Med kršitve spadajo: uporaba nedovoljenih sredstev (fitofarmacevtska sredstva, gensko spremenjeni organizmi, umetna gnojila, aditivi), vezana reja živali brez izpusta in paše, prisotnost embalaže nedovoljenih sredstev v obratu, ki je v nadzoru več kot dve leti, ter vsebnost ostankov nedovoljenih sredstev v testnih vzorcih (Podmenik 2012, 85).

Pri neskladjih gre za lažje oblike odstopanj od zahtevanih standardov, ki vseeno omogočajo kakovosten proizvod. Med neskladja uvrščamo: zapleveljenost, neustrezen kolobar, premajhne hlevske površine, nepopolne zapise ipd. (Podmenik 2012, 85).

V letu 2014 so organizacije za nadzor in certificiranje odvzele 195 vzorcev za laboratorijsko analizo. Ugotavljali so prisotnost pesticidov v živilih in tleh, GSO, težkih kovin, nitratov ter prisotnost amitraza in kumafosa v medu. Med analizo so ugotovili, da je bilo 48 vzorcev pozitivnih na prisotnost pesticidov ter dva vzorca na prisotnost GSO (MKGP 2014). Kot najpogostejše napake, ki so jih odkrili med pregledi, navajajo: neustrezne pogoje reje, neustrezen dokup živali, uporabo konvencionalnega semena brez odobritve nadzorne organizacije in pomanjkljivo vodene evidence. Med pogostejše napake pa: manjkajoča dokazila o izvoru surovin, presežen nakup konvencionalne krme in pomanjkljive deklaracije.

2.4 Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015

ANEK je pomemben dokument, ki ga je Vlada Republike Slovenije sprejela leta 2005 in se navezuje na Evropski akcijski načrt. ANEK vsebuje strategijo za nadaljnji razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji in povezuje kmetijsko ministrstvo, raziskovalce, trgovce in potrošnike. Namen ANEK-a je, ovrednotiti sedanji pomen ekološkega kmetijstva v Sloveniji ter možnosti za prihodnji razvoj, določitev strateških ciljev ter določitev najpomembnejših področij sektorjev ekološkega kmetijstva in živil (MKGP 2005, 13). Pomembnejši cilji ANEK-a so: do leta 2015 povečati delež ekoloških kmetij na 15 % in delež kmetijskih površin v obdelavi na 20 %, vključitev nevladnih organizacij, sodelovanje z IFOAM, spodbujanje ekološke pridelave ter monitoring realizacije posameznih sprejetih ukrepov (MKGP 2005, 56). V okviru načrta spodbujajo okolju prijazne kmetijske prakse s kmetijskookoljskimi plačili (KOP). Načrtovana so tudi višja plačila za preusmeritveno obdobje, spodbujanje zelenih javnih naročil ter načrtno informiranje in spodbujanje potrošnikov s promocijskim gradivom EU (MKGP 2005, 62).

2.5 Oznake v Sloveniji in EU

Da se lahko ekološki izdelki razlikujejo od ostalih, imajo le-ti na embalaži različne logotipe. Najpomembnejši logotip v EU je ekološki logotip »Evrolist«. Logotip »Evrolist« mora biti prisoten na vseh predpakiranih proizvodih (Uredba Sveta ES 834/07, členi 21b–24). Logotip ekološke pridelave se posledično lahko uporablja za označevanje, predstavitev in oglaševanje proizvodov (Uredba Sveta ES 834/07, 25. člen). Pomembno je, da se ne uporabljata izraza eko ali bio pri blagovnih znamkah ali pri oglaševanju oz. označevanju, ki ne izpolnjujejo zahtev iz Uredbe ES 834/07. Leta 2000 je bil predstavljen prvotni znak EU z namenom poenostavitve trgovanja z ekološkimi živili ter boljše prepoznavnosti in verodostojnosti izdelkov (MKGP 2005, 42). Trenutno veljavni ekološki logotip EU je nastal po izvedbi natečaja, pri katerem so lahko študenti oblikovanja in umetnosti iz celotne EU podali svoje predloge. Po dodatnem pregledu komisije, ki je izločila morebitne logotipe, ki bi posegali v pravice iz naslova intelektualne lastnine, se je organiziralo spletno glasovanje. Glasovanje je potekalo od 7. 12. 2009 do 31. 1. 2010 in logotip z največ glasovi je bil izbran kot zmagovalec natečaja. Ekološki logotip EU mora biti visok najmanj 9 mm in širok najmanj 13,5 mm, razmerje med višino in širino mora biti vedno 1 : 1,5, izjemoma se pri majhnih embalažah uporablja višina 6 mm (Uredba Sveta ES št. 834/07, priloga XI, 7. člen).

AB*-CDE**-999***

Kraj kmetovanja

* Oznaka ISO, v kateri se izvaja nadzor.

** Tričrkovni izraz, ki opredeljuje ekološko metodo pridelave (npr. eko, bio).

*** Referenčna številka, ki jo določi pristojni organ in je sestavljena iz največ treh števk.

Slika 1: Spremenjen ekološki logotip »Evrolist«, ki velja od 1. julija 2010

Vir: Evropska komisija 2016a.

Slika 2: Enobarvna različica ekološkega logotipa »Evrolist« se uporablja, če postopek tiskanje ne omogoča aplikacije v prvotni zeleni barvi

Vir: Evropska komisija 2016b.

Uradni zaščitni znak za izdelke, ki so pridelani v Sloveniji, je bil obvezno prisoten na embalaži do 1. 7. 2010, po tem datumu pa je uporaba logotipa prostovoljna. MKGP podeljuje uradni zaščitni znak na pobudo pridelovalca ali predelovalca, ko odda vlogo.

Slika 3: Uradni zaščitni znak za ekološke izdelke, pridelane v Sloveniji

Vir: MKGP 2016c.

Slika 4: Logotip EU za ekološke izdelke, ki je veljal od leta 2000 do 2010

Vir: BTC 2016.

Blagovne znamke

Poleg obveznega logotipa EU so lahko na embalaži prisotni tudi ostali zasebni ali nacionalni logotipi. Spodaj so podane nekatere pomembnejše zasebne blagovne znamke, ki so prisotne na domačem trgu.

Biodar je registrirana blagovna znamka Zveze združenj ekoloških kmetov Slovenije. Pomembna lastnost izdelkov znamke Biodar je, da so pridelani po strožjih standardih, kot jih predpisujeta slovenska in evropska zakonodaja. Vsak uporabnik ima svojo določeno šifro, s katero lahko potrošnik preveri, od kod izvira določen produkt. Tovrstni način omogoča transparenten in jasen pregled nad celotnim procesom od proizvajalca do potrošnika (Ekodeteljica).

Slika 5: Logotip blagovne znamke Biodar

Vir: Ecolabel Index 2016.

Ekodar je leta 2011 registrirana blagovna znamka Kmetijske zadruga Šaleška dolina. Prepoznavnost blagovne znamke *Ekodar* je pridelava ekološko rejenega goveda. Implementirali so sistem sledenja, ki s kodo QR omogoča uporabnikom pametnih telefonov, da jih poveže na spletno stran ekološke kmetije, s katere meso izvira. Cilj blagovne znamke je širitev na celoten slovenski trg in razširitev ponudbe z ekološko svinjino (*Ekodar* 2016a).

Slika 6: Logotip blagovne znamke Ekodar

Vir: *Ekodar* 2016b.

Posebnost blagovne znamke *Demeter* je pridelava ekoloških živil po biološko-dinamični metodi. Pridelovalci lahko pridobijo pravico do uporabe znamke *Demeter*, če so že predhodno dve leti pod ekološkim nadzorom in eno leto pod biološko-dinamičnim nadzorom. Imajo strožje predpise, ki nadgrajujejo obstoječe uredbe. Vsako leto je treba pridobiti nov certifikat, ki zagotavlja kakovost izdelkov. Izdelki blagovne znamke *Demeter* so zelo cenjeni zaradi visoke kakovosti ter prisotnosti vitalne energije izdelkov (*Demeter* 2016).

Slika 7: Logotip blagovne znamke Demeter

Vir: *Demeter* 2016.

Znak BIO podeljuje Inštitut KON-CERT Maribor ter zagotavlja skladnost pridelave in predelave z veljavnimi predpisi, ki opredeljujejo ekološko kmetovanje. Ta zaščitni znak lahko uporabljajo le uporabniki, ki so pridobili certifikat za ekološko pridelavo in predelavo od Inštituta KON-CERT Maribor (KON-CERT 2016b).

Slika 8: Znak BIO Inštituta KON-CERT Maribor

Vir: KON-CERT 2016b.

2.6 Integrirana pridelava

Stopnja med konvencionalno in ekološko pridelavo je integrirana pridelava. Integrirana pridelava se razlikuje od ekološke po tem, da je dovoljena uporaba fitofarmaceutskih sredstev in umetnih gnojil. Uporaba omenjenih gnojil in sredstev je strokovno utemeljena, dovoljena je, če je presežen prag škodljivcev ali pri dognojevanju tal. Integrirana pridelava je opredeljena z nadzorom certifikacijskih organov in inšpekcijskimi pregledi. »Logotip integrirane pridelave je zelo podoben logotipu za ekološke izdelke, pridelane v Sloveniji, kar lahko opredelimo kot zavajajoče označevanje,« ugotavlja Podmenik (2012, 83).

Slika 9: Državni uradni znak za integrirano pridelavo

Vir: MKGP 2016č.

3 PRAVNA UREDITEV OZNAČEVANJA IZDELKOV

Slovenija kot članica EU prevzema uredbe in direktive, ki jih nato implementira v svoj pravni sistem. Slovenska zakonodaja, ki opredeljuje ekološko kmetijstvo, je urejena s Pravilnikom o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil (Ur. l. RS, št. 128/06, 21/07, 007-475/12, 8/14) ter Zakonom o kmetijstvu (ZKme, Ur. l. RS, št. 45/08, 57/12, 90/12, 26/14, 32/15). Evropska zakonodaja, ki opredeljuje ekološko kmetijstvo, je urejena z Uredbo Sveta (ES) št. 834/07, Uredbo Komisije (ES) št. 889/08 in Uredbo Komisije (ES) št. 1235/08 (Ur. l. EU, št. L. 334). V 1. členu ZKme je zapisano, da kmetijski zakon določa cilje kmetijske politike, načrtovanje razvoja kmetijstva, varnost živil, kakovost živil, označevanje pridelkov in živil, postopke in organe za izvedbo zakona, izobraževanje, razvojno-strokovne naloge ter inšpekcijski nadzor.

Med cilje kmetijske politike štejemo stabilno pridelavo kakovostne hrane, varstvo kmetijskih zemljišč pred onesnaženjem, trajno povečanje konkurenčne sposobnosti kmetijstva ter načelo varstva okolja in ohranjanja narave (ZKme, 2. člen). Vsi ti cilji se lahko dosežejo s podporo ekološkemu kmetijstvu, ki ima iste usmeritve. Kmetijski pridelek oziroma živilo je lahko označen kot ekološki, če je za ta pridelek oziroma živilo izdan certifikat, ki zagotavlja pridelavo po predpisanih pogojih (ZKme, 40. člen).

Slika 10: Hierarhični prikaz zakonodaje in standardov ekološkega kmetijstva v Sloveniji

Vir: Podmenik 2012, 81.

3.1 Označevanje ekoloških živil

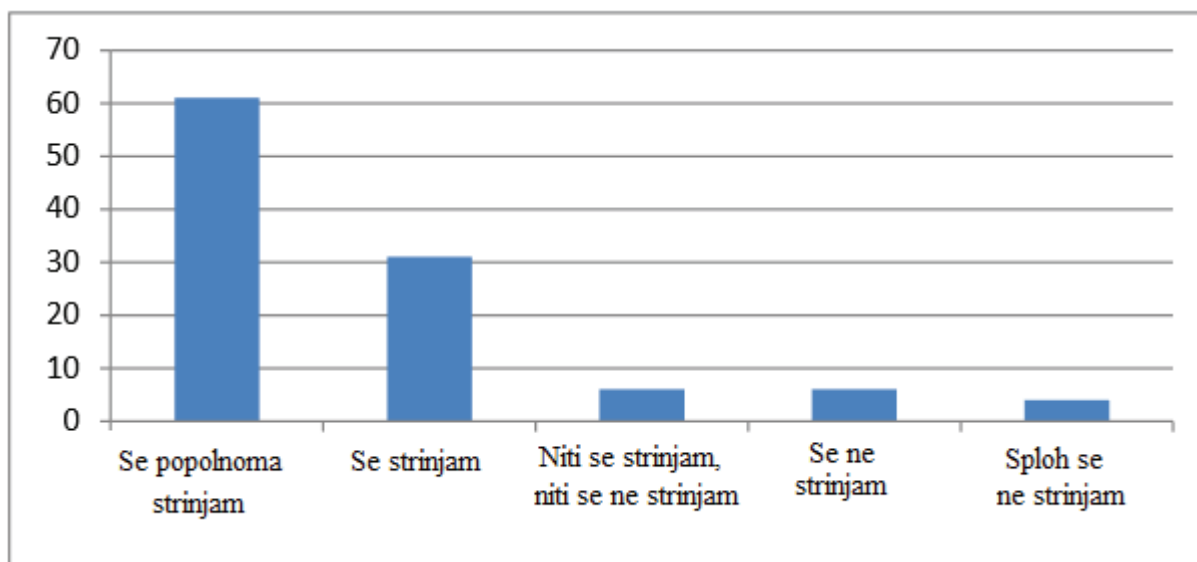
Označbe so pisne in slikovne informacije na živilih oz. na mestu prodaje, ki morajo biti na vidnem mestu, razumljive in v slovenskem jeziku. Pri označevanju ekoloških živil se upoštevajo določila in sledeče uredbe EU ter pravilniki MKGP (MKGP 2016d):

- Uredba Sveta (ES) št. 834/07 z dne 28. junija 2007 o ekološki pridelavi in označevanju ekoloških proizvodov in razveljavitvi Uredbe (EGS) št. 2092/91,
- Uredba Komisije (ES) št. 889/08 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 834/07 o ekološki pridelavi in označevanju ekoloških proizvodov glede ekološke pridelave, označevanja in nadzora,
- Uredba Komisije (EU) št. 271/2010 z dne 24. marca 2010 o spremembi Uredbe (ES) št. 889/08 o določitvi pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 834/2007 v zvezi z logotipom ekološke pridelave Evropske unije (*Ur. L. EU*, št. L 84/19),
- Pravilnik o splošnem označevanju predpakiranih živil (*Ur. l. RS*, št. 50/04, 58/04, 43/05, 64/05, 83/05, 115/05, 118/07),
- Pravilnik o splošnem označevanju živil, ki niso predpakirana (*Ur. l. RS*, št. 28/04, 10/05, 57/05, 115/06),
- Pravilnik o označevanju hranilne vrednosti živil (*Ur. l. RS*, št. 60/02, 117/05, 42/03, 121/04, 81/07, 87/09).

Pomembna je tudi navedba kraja, v katerem so bile pridelane surovine, in iz katerih sestavin je proizvod sestavljen (Uredba Sveta 834/07, 24. člen). Zapis je lahko oblikovan v eni izmed treh možnosti, in sicer:

- Kmetijstvo EU, če so bile surovine kmetijskega izvora pridelane v EU,
- Kmetijstvo izven EU, če so bile surovine kmetijskega izvora pridelane v tretjih državah,
- Kmetijstvo EU/izven EU, če je bil del surovin kmetijskega izvora pridelan v ES, del pa v tretjih državah.

V EU je prisotna oznaka Ecolabel, vendar ta ne vključuje področja prehrane. Oznako Ecolabel lahko najdemo na oblekah, kozmetiki, čistilih, barvah, elektroniki, pohištvu, papirnih izdelkih in na okolju prijaznih turističnih nastanitvah. V študiji *EU Ecolabel for food and feed products* (Sengstschmid idr. 2011, 74) so prišli do ugotovitve, da bi uvedba oznake Ecolabel za področje prehrane lahko privedla do zmede med potrošniki, saj so že obstoječe oznake dobro prepoznavne med potrošniki. Težave bi lahko bile tudi pri pravnih zadevah glede označevanja izdelkov, kjer bi se posegalo v zelo dobro urejeno področje, ki je opredeljeno v Uredbi ES št. 834/07.

Slika 11: Anketa, v kateri so preverjali trditev, da bi morebitna uvedba oznake Ecolabel privedla do zamenjave že obstoječih ekoloških oznak

Vir: Sengstschmid idr. 2011.

3.2 Nadzor nad uvozom ekoloških proizvodov iz tretjih držav

Uredba Komisije št. 1235/08 podrobneje določa pravila, ki se navezujejo na Uredbo Komisije št. 834/07 v zvezi z ureditvami za uvoz ekoloških proizvodov iz tretjih držav. Ekološki proizvodi so lahko uvoženi v EU, če so proizvedeni v skladu s pravili pridelave in so bili podvrženi nadzornim sistemom, ki so v skladu z zakonodajo ES ali so enakovredni nadzornim sistemom po zakonodaji ES. Proizvodi, uvoženi v okviru enakovrednega sistema, morajo imeti potrdilo, ki ga izda nadzorni organ ali izvajalec nadzora tretje države, od koder proizvod prihaja. Kadar pristojni organ tretje države prejeme obvestilo Komisije, da je prejela sporočilo države članice o utemeljenem sumu na kršitev ali nepravilnosti v zvezi s skladnostjo uvoženih ekoloških proizvodov, preuči izvor nepravilnosti ali kršitve. V 30 dneh od datuma, ko je bilo poslano prvotno obvestilo Komisije, mora nadzorni organ sporočiti ugotovitve preiskave in morebitne ukrepe (Uredba Komisije ES št. 1235/08, člani 4–15).

3.3 Ukrepi v primeru suma kršitev in nepravilnosti

91. člen Uredbe komisije (ES) 889/08 podaja primera, kako ravnati ob sumu kršitve ali nepravilnostih, povezanih z ekološkimi izdelki.

Kadar izvajalec sumi, da izdelek, ki ga je pridelal, pripravil, uvozil ali mu ga je dobavil drugi izvajalec, ni v skladu s pravili za ekološko pridelavo, sproži postopek odstranitve oznake ekološki z izdelka. Izdelek gre lahko ponovno v prodajo z oznako ekološki, ko so vsi dvomi glede upravičenosti oznake odstranjeni. Nadzorni organ ali izvajalec nadzora mora po predhodni najavi nepravilnosti s strani izvajalca pregledati informacije, povezane z izdelkom.

Na podlagi ugotovljenega se organi nadzora ali izvajalec nadzora odločijo, ali gre lahko izdelek v prodajo z oznako ekološki ali ne.

Organi nadzora lahko tudi utemeljeno sumijo, da bo izvajalec dal v promet proizvod, ki ni v skladu s pravili za ekološko pridelavo, a kljub temu nosi ekološko oznako. Pri takem sumu se lahko od proizvajalca zahteva, da se za določeno obdobje tak izdelek ne sme dajati v promet. Pred takšno odločitvijo nadzornega organa se izvajalcu omogoči možnost pripombe. Dokler se ne razreši dilema glede pravilnosti uporabe oznake ekološki, se oznaka s proizvoda odstrani. Po določen obdobju pa se ob ugotovljenem pravilnem stanju lahko povrne oznaka ekološki.

4 ORGANI NADZORA POTROŠNIKOV

Varstvo potrošnikov temelji na podmeni, da ima trgovec o izdelku, ki ga prodaja, več znanja in informacij kot potrošnik, ki ga kupuje, kar lahko privede do zlorab na trgu (ReNPVP12-17, alineja 3.1). Potrošniška zakonodaja obstaja z namenom, da zagotovi potrošniku enakopraven položaj na trgu, kot ga imajo ponudniki blaga in storitev, učinkovito izvajanje potrošniške zakonodaje pa naj bi vodilo tudi do posrednega dviga kakovosti blaga in storitev (Janevski 2009, 17). Del tako imenovane nove politike ES je s spremembami pogodbe takratne Evropske gospodarske skupnosti postalo tudi varstvo potrošnikov (Trstenjak, Knez in Možina 2005, 21). 169. člen ES opredeljuje varstvo potrošnikov. Pomemben je tudi člen 169 (prejšnji člen 153 PES) Pogodbe o Evropski uniji (Ur. l. EU, št. C 326-01), ki opredeljuje varstvo potrošnikov. V členu je omenjena podpora interesov potrošnikov in zagotavljanje visoke ravni varstva potrošnikov, kje EU prispeva k varovanju zdravja, varnosti in zaščiti ekonomskih interesov potrošnikov. EU se je s tem členom zavezala tudi k spodbujanju potrošnikovih pravic do obveščenosti, izobraževanja in samoorganiziranja za zaščito njihovih interesov.

Janevski (2009, 21) ugotavlja, da se zaradi nemotenega delovanja notranjega trga pojavi potreba po zavarovanju interesov potrošnika kot pravno neuke stranke pri nastopu na trgu. V procesu kupovanja se potrošnik sooča z veliko izbiro, včasih pa naleti na produkte, ki so dejansko drugačne narave, kot to obljublja etiketa. Posebej z vstopom Slovenije v EU, kjer se je naš trg odprl, pride do izraza potreba po dodatni zaščiti in informiranosti potrošnika. Pomembno je zavedanje, da potrošniki sami odločajo o nakupih izdelkov in da se zavedajo tudi možnosti zaščite, ko ugotovijo neskladja ob nakupu izdelkov. Nekateri prodajalci in proizvajalci lahko tudi načrtno zavajajo kupce, še posebej v primeru ekoloških izdelkov, ki dosegajo višjo ceno od konvencionalno in integrirano pridelanih izdelkov.

Raziskava Biotehniške fakultete in Inštituta za trajnostni razvoj iz leta 2010 pa kaže, da so cene ekoloških živil višje od cen primerljivih konvencionalnih živil za 80 %. Cene se razlikujejo tudi glede na distribucijski kanal, kjer je povprečna cenovna premija v diskontih (39 %), na ekotržnicah (78 %), v specializiranih ekotrgovinah (100 %) in pri velikih trgovcih (136 %), pri čemer so bile vse cene preverjene na sami lokaciji, razen pri specializiranih ekotrgovinah (Biotehniška fakulteta in Inštitut za trajnostni razvoj 2010, 62). V isti raziskavi je bilo ugotovljeno, da se ekološka živila prodajajo med 80 % in 90 % po neposrednih tržnik poteh, torej na kmetijah ali ekoloških tržnicah, v maloprodaji pa se ustvari dobrih 80 % vsega prometa z ekološkimi živili, ki prihajajo iz drugih držav. V brošuri Kmetijsko-gozdarske zbornice Slovenije iz leta 2012 z naslovom *Odločitev za ekološko kmetijstvo* navajajo, da so cene ekološko pridelanih živil vsaj 30 % višje od cen konvencionalnih živil (Kmetijsko-gozdarska zbornica Slovenije 2012, 7).

Potrošniki včasih težko razumejo zakonodajo in predpise, ki urejajo področje ekoloških živil, zato so se povezali v svoje lastne organizacije. Tako so lahko dodobra spoznali svoje pravice in so se lahko zoperstavili trgovcem, monopolnim podjetjem in celo državi v določenih

primerih. V določenih primerih so celo dosegli, da so se spremenili zakoni za zaščito potrošnikov (Damjan in Možina 1998, 219). Pri označevanju izdelkov z eko oznakami je zelo pomembno, da so potrošniki dovolj informirani, da prepoznajo oznake in znajo tudi razbrati informacije z etikete.

Janevski (2009, 22) ugotavlja, da imajo potrošniki na voljo paleto pravic, vendar mora sistem zaščite delovati, kar je odvisno od človeških in finančnih virov, ki jih zagotavlja država. Zelo pomembno je, da potrošniki zaznajo kršitve, ob tem pa morajo doseči raven ozaveščenosti, ki jim omogoča prepoznavo kršitev in ukrepanje proti kršitelju.

4.1 Potrošnik in ekološka živila

Trgovanje poteka v krogu, sestavljenem iz proizvajalcev, prodajalcev in potrošnikov. V tej verigi so ravno potrošniki najpomembnejši, saj določajo povpraševanje po določenih izdelkih, kar se odraža v proizvodnji in posledično prodaji teh izdelkov. Zaradi nemotnega delovanja notranjega trga je prišlo do spoznanja, da je treba zavarovati interese potrošnika kot pravno neuke stranke v tem ciklusu tržišča (Janevski 2009, 21). Z varstvom potrošnikovih interesov se je kot posebna veja prava začelo razvijati potrošniško pravo.

Ob vstopu Slovenije v EU smo postali del širšega trga, kar pomeni nemoteno izmenjavo izdelkov znotraj EU. Pomembno je, da je EU sprejela več direktiv, ki so jih posledično sprejele članice EU in jih implementirale v svoj pravni red (Janevski 2009, 21). V zadnjih letih je ekoloških živil na trgu vedno več, kar se odraža tudi v širši ponudbi izdelkov, povpraševanje pa še vedno presega dano ponudbo (ZPS 2016). Razloge za povečanje zanimanja za ekološke izdelke lahko iščemo v vse večji informiranosti ljudi o ekološko pridelani hrani in samo skrbi za okolje.

Ekološka živila se lahko kupijo na tržnicah, v specializiranih trgovinah, spletnih trgovinah, trgovskih centrih in neposredno na ekoloških kmetijah. Pri tem je zelo pomembno, da so izdelki pravilno označeni. Prodajalec mora pri sebi imeti tudi ekološki certifikat, če prodaja na tržnici ali lastni kmetiji. V Republiki Sloveniji se morajo ekološki pridelki in ekološko pridelana živila označevati z označbo ekološko, dovoljeni pa sta tudi krajši oznaki eko ali bio. Če je ekološko živilo pridelano v Sloveniji, lahko nosi tudi nacionalni zaščitni znak za ekološko pridelavo. Vsak izdelek mora tako imeti označbo ekološki, evropski logotip za ekološko kmetijstvo in dodatno še nacionalni zaščitni znak ter ob odobritvi MKGP je lahko izdelek označen z blagovnimi znamkami, kot so Biodar, Demeter itd. (MKGP 2016c).

4.2 Nosilci varstva potrošnikov

V Sloveniji so nosilci varstva potrošnikov organizacije potrošnikov, varuh človekovih pravic, izvajalci izobraževanja potrošnikov in svetovanja potrošnikom, ki poteka pod okriljem MGRT (ZVPot, VII. poglavje).

4.2.1 Organizacije potrošnikov

63. člen ZVPot opredeljuje področje organizacije potrošnikov. Za organizacije potrošnikov se štejejo organizacije, registrirane kot društva ali zavodi, ki ne upravljajo pridobitne dejavnosti in jih ustanavljajo potrošniki zaradi varstva pravic. Organizacije morajo biti vpisane v register potrošniških organizacij ter morajo biti neodvisne in nevtralne od interesov ponudnikov blaga in storitev.

Kot odgovor na vladne urade, ki so delovali pod okriljem javne uprave, so se potrošniki sčasoma povezali v nevladne organizacije. S tem so dosegli množično zbiranje informacij, s katerimi so lahko pozneje pomagali drugim potrošnikom. V Sloveniji se za organizacijo potrošnikov štejejo organizacije, registrirane kot društva ali zavodi, in druge organizacije, ki jih ustanavljajo potrošniki zaradi varstva svojih pravic (Janevski 2009, 231).

Potrošniške organizacije redno obveščajo potrošnike o kakovosti blaga in storitev in s tem pripomorejo, da je manj nezadovoljnih potrošnikov. Trenutno imamo v Sloveniji štiri registrirane organizacije potrošnikov. Te so: Združenje potrošnikov Gorenjske Kranj, Združenje potrošnikov Zasavja, Mednarodni inštitut za potrošnikove raziskave in Zveza potrošnikov Slovenije.

Pravilnik o načinu vpisa in pogojih za vpis potrošniških organizacij v register je izdan na podlagi sedmega odstavka 63. člena ZVPot. Pravilnik opisuje pogoje, ki jih mora izpolnjevati potrošniška organizacija, da se lahko vpiše v register (ZVPot, 3. člen). Pomembno je, da je organizacija registrirana kot društvo ali zavod, ki ne opravlja pridobitne dejavnosti, in so jo ustanovili potrošniki zaradi varstva svojih pravic ter da je nevtralna in neodvisna od interesov ponudnikov blaga in storitev.

Najbolj znana in največja organizacija potrošnikov v Sloveniji je Zveza potrošnikov Slovenije. Nastala je leta 1990, ko se je 20 posameznikov odločilo za ustanovitev zveze kot odgovor na zlorabe in manipulacije potrošnikov. Predsednica ZPS je že od ustanovitve Breda Kutin. Z zavestnim informiranjem in medsebojnim pomaganjem potrošnikom so dosegli veliko učinkovitost in uveljavljenost v državi, poleg tega pa so se zoperstavili tudi večjim sistemom, kot so banke in zavarovalnice.

4.2.2 Svetovanje potrošnikom

Urad za varstvo potrošnikov je 20. 12. 2011 prenehal delovati kot organ pod okriljem MGRT. Trenutno deluje javna služba, imenovana Svetovanje potrošnikom. Koncendent je Vlada RS, njegove pravice in obveznosti pa v imenu RS izpolnjuje MGRT (Uredba o koncesiji za opravljanje javne službe svetovanja potrošnikom, *Ur. l. RS*, št. 6/12, 2. člen). Javno službo lahko opravljajo organizacije, vpisane v register potrošniških organizacij pri ministrstvu, ali druge nevladne organizacije, ki so ustanovljene za varstvo pravic potrošnikov in izvajajo posamezne strokovne in raziskovalne naloge na področju varstva potrošnikov in ki izkažejo nepridobitnost, nevtralnost in neodvisnost organizacije od interesov ponudnikov blaga in storitev (Uredba o koncesiji za opravljanje javne službe svetovanja potrošnikom, 8. člen). Koncesijo podeli Vlada RS z odločbo na podlagi javnega razpisa. Zaradi izteka stare koncesije je MGRT trenutni nosilec in izvajalec javne službe svetovanja potrošnikom.

Pomembno je, da je storitev brezplačna in je namenjena izključno potrošnikom, torej fizičnim osebam, ki sklepajo potrošniške pogodbe za nakup blaga ali druge opravljene storitve. Svetovanje poteka po telefonu in po elektronski pošti. Svetovanje potrošnikom pa ne obsega zastopanja in zagovarjanja potrošnikov pred sodišči in državnimi organi ter ne vključuje sestavljanja listin (MGRT 2016a). Brezplačno svetovanje potrošnikom obsega predvsem pojasnjevanje predpisov in postopkov za uveljavljanje pravic potrošnikov ter pomoč pri reševanju konkretnih primerov (MGRT 2016b).

Če podjetje neupravičeno zavrne potrošnikovo zahtevo o zamenjavi izdelka z novim, povračilu dela plačanega zneska v sorazmerju z napako na blagu ali ves plačani znesek na blago, lahko izda Tržni inšpektorat RS ali drugi pristojni organ odločbo podjetju o ugoditvi potrošnikovega zahtevka (ZVPot, 71. člen). Tržni inšpektorat lahko ob ugotovitvi, da prodajalec ne poda ustreznega certifikata, začasno prepove prodajo izdelkov do odprave pomanjkljivosti (ZVPot, 72. člen).

Svetovalci dajejo določena priporočila za morebitne dopise, ki jih lahko pošlje potrošnik prodajalcu in se nanašajo na z zakonom določene pravice potrošnikov. Natančno je treba navesti zahtevek v določenem primeru. Če ne pride do uspešnega zaključka postopka med potrošnikom in prodajalcem, se lahko posreduje dokumentacija inšpekciji, ki ima boljši pregled nad postopkom ter lažje in hitreje posreduje v določenem primeru (MGRT 2016c).

4.2.3 Varuh človekovih pravic

Varuh človekovih ima svoje naloge v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave ter nosilcev javnih pooblastil (ZVPot, 65. člen). Gre za neodvisen organ v odnosu

do drugih državnih organov. Delujejo na vseh področjih, kjer se pojavijo katere koli kršitve pravic posameznika s strani nosilcev oblasti (Varuh človekovih pravic 2016).

4.2.4 Izvajalci izobraževanja potrošnikov

Vzgojno-izobraževalni programi osnovnega in srednjega šolstva morajo vsebovati znanja o varstvu potrošnikov, kjer urad in organizacije potrošnikov izvajajo programe strokovnega izobraževanja za učitelje (ZVPot, 64. člen). Organizacije potrošnikov lahko sodelujejo z vzgojno-izobraževalnimi institucijami, pripravljajo gradiva in vodijo ostale aktivnosti s področja varstva potrošnikov.

4.3 Potrošniška zakonodaja

Z implementacijo evropskih direktiv v naš pravni sistem smo dobili Zakon o varstvu potrošnikov (ZVPot, Ur. l. RS, št. 98/04, 126/07, 86/09, 78/01, 38/14 in 19/15), ki je nastal leta 1996, zadnji popravek pa je zakon doživel 9. 3. 2015. Da bi notranji trg EU deloval, je bilo treba direktive Sveta in Evropskega parlamenta prenesti v pravni red vsake članice EU posebej. Janevski (2009, 22) ugotavlja, da potrošniška zakonodaja zagotavlja pravice potrošnikom, kot so varstvo ekonomskih interesov, izobraževanje iz varstvo potrošnikov, informiranje o cenah blaga ter hitrejša reševanja potrošniških sporov.

Tako smo v slovenski pravni red uvedli direktive, ki pa niso nujno sprejete v celoti, lahko so sprejete le v delu, ki omogoča minimalno harmonizacijo pravnih ureditev Slovenije in EU. Zakonodaja članic EU in evropska zakonodaja sta v hierarhičnem razmerju, v katerem je EU-zakonodaja nad zakonodajo vsake države članice (Janevski 2009, 28). ZVPot pa se ne uporablja, če Obligacijski zakonik potrošnikom ponuja boljše pravice. 1. člen ZVPot vsebuje odstavek, ki pravi, da pravice, ki mu pripadajo po ZVPot, ne posegajo v pravice, ki jih ima po splošnih predpisih o obligacijskih razmerjih. ZVPot ni edini predpis, ki prevzema pravo ES na področju varstva potrošnikov, in tudi ni edini predpis, ki varuje potrošnike (Trstenjak, Knez, Možina 2005, 40). Zakoni, ki opredeljujejo področje varstva potrošnikov, so še:

- Zakon o trgovini (ZT-1, *Ur. l. RS*, št. 24/08, 47/15),
- Pravilnik o označevanju cen blaga in storitev (*Ur. l. RS*, št. 63/99, 27/01, 65/03),
- Zakon o kmetijstvu (ZKme, *Ur. l. RS*, št. 45/08, 57/12, 90/12, 26/14, 32/15),
- Zakon o zdravstveni ustreznosti živil in izdelkov ter snovi, ki prihajajo v stik z živili (ZdZPZ, *Ur. l. RS*, št. 52/00, 42/02, 47/04),
- Pravilnik o živilih za posebne prehranske namene (*Ur. l. RS*, št. 46/02, 117/02, 42/03, 41/04, 65/06, 57/07, 22/10),
- Zakon o varstvu potrošnikov pred nepoštenimi poslovnimi praksami (ZVPNPP, *Ur. l. RS*, št. 53/07).

Potrošniki, ki so pravilno obvestili prodajalca o napaki, imajo pravico zahtevati od prodajalca, da odpravi napako, vrne del plačanega zneska v sorazmerju z napako, blago z napako zamenja z novim brezhibnim blagom ali vrne plačani znesek (ZVPot 37.–37.c člen).

22. 6. 2012 je bila sprejeta Resolucija o nacionalnem programu varstva potrošnikov 2012–2017 (ReNPVP12-17, Ur. l. RS, št. 47/12). ReNPVP12-17 določa temeljne politike varstva potrošnikov in opredeljuje obseg dejavnosti, ki se financirajo oz. sofinancirajo iz državnega proračuna. Med glavne cilje resolucije spada tudi krepitev varstva in usposobljenosti potrošnikov na področju varnosti in kakovosti živilskih proizvodov (ReNPVP12-17, 5. poglavje).

4.4 Tržni inšpektorat

Ena izmed nalog Tržnega inšpektorata RS, ki deluje pod okriljem MGRT, je opravljanje nadzora na področju varstva potrošnikov. Leta 2007 je bil sprejet Zakon o varstvu potrošnikov pred nepoštenimi poslovnimi praksami (ZVPNPP). ZVPNPP določa postopke, ki zavarujejo potrošnike pred nepoštenimi poslovnimi praksami. Tržni inšpektorat omogoča potrošnikom spoštovanje njihovih pravic v razmerju do podjetij, kjer nadzoruje njihovo poslovanje, ter tudi v primeru reševanja potrošniških sporov. Tržni inšpektorat RS lahko izdaja upravne odločbe,² od leta 2005 pa kot prekrškovni organ lahko tudi oglobi podjetja (MGRT 2016č). Inšpektorat ima pooblastila tudi v primerih, ko ima podjetje, ki je kršilo potrošniške pravice, sedež v drugi državi članici EU. Na njihovi spletni strani lahko potrošniki, ki se počutijo oškodovane, izpolnijo dva predložena obrazca. En obrazec je za prijavo kršitev predpisov, drugi pa je za pomoč pri reševanju reklamacij v odnosu do trgovca ali izvajalca storitev.

4.5 Nepoštene poslovne prakse

4. člen ZVPNPP opredeljuje nepoštene poslovne prakse. Nepoštena poslovna praksa nasprotuje zahtevam poklicne skrbnosti in v zvezi z izdelkom bistveno izkrivlja ali bi lahko izkrivljala ekonomsko obnašanje povprečnega potrošnika, ki ga doseže ali mu je namenjena. Poseben poudarek daje zakon poslovnim praksam, ki zavajajo ali so agresivne. Zavajajoče poslovne prakse imajo lastnost, da podajajo napačne informacije o izdelku, in torej potencialnega kupca lahko prepričajo v nakup izdelka, ki je drugačne narave kot obljublja prodajalec. Med agresivne poslovne prakse pa spadajo nedopustno vplivanje, nadlegovanje in prisila v nakup določenega izdelka. Prodajanje izdelkov, ki niso opremljeni z ustreznimi

² Z upravno odločbo lahko Tržni inšpektorat RS podjetju prepove prodajo ali oglaševanje izdelkov, lahko pa tudi podjetju naloži, da ugotovi potrošnikovim zahtevkom.

uradnimi oznakami za ekološko kmetijstvo in se kljub temu prodajajo kot ekološka živila, spada pod zavajajoče poslovne prakse.

Tudi oglaševanje blaga ne sme biti v nasprotju z zakonom ali zavajajoče (ZVPot, 12. člen). Zavajajoče oglaševanje pomeni vsako oglaševanje, ki na kakršen koli način zavaja ali utegne zavajati potrošnika, ki mu je oglaševanje namenjeno. Člen tudi opozarja, da zaradi zavajajoče narave oglaševanja lahko vpliva na ekonomsko obnašanje potrošnika. Zavajajoče je tisto oglaševanje, ki izkorišča ali bi lahko izkoriščalo potrošnikovo neizkušenost in neznanje v dobičkonosne namene. Takšni primeri oglaševanja vsebujejo nejasnosti, pretiravanja ali druge podobne sestavine, ki lahko utegnejo zavajati potrošnika (ZVPot-UPB2, 12.–12.b člen). Potrošniki, ki ne poznajo oznak ekološkega kmetijstva, bi lahko kupili izdelke z oznakama bio ali eko, ki pa to v resnici niso. Na embalaži bi lahko bili besedi bio ali eko, vendar brez uradnih oznak za ekološko kmetijstvo, tak izdelek dejansko ni ekološki in bi lahko zavajal potrošnike.

4.6 Evropski potrošniški center

Komisija je leta 2006 ustanovila mrežo Evropskih potrošniških centrov (EPC) z namenom zagotavljanja brezplačnih informacij in pomoči potrošnikom pri čezmejnih nakupih (ReNPVP12-17, alineja 6.2.2). V mreži deluje 27 centrov. Glavni namen EPC je zagotavljanje brezplačne pomoči v primeru težav, zaradi katerih pride med trgovanjem na notranjem trgu. Njihova pomoč obsega posredovanje pri ponudniku blaga ali storitev, možnost zunajsodnega reševanja sporov in pomoč pri oblikovanju pritožb ali zahtevkov za zunajsodne postopke. V Sloveniji deluje EPC od leta 2014 pod okriljem MGRT (EPC 2016).

4.7 Varnost hrane

Varstvo hrane je v EU postalo pomembno v 90. letih, ko so se pojavile težave s salmonelo, dioksini ter boleznijo norih krav. Nastanek Generalnega direktorata za zdravje in varstvo potrošnikov pri Evropski komisiji (DG SANCO) leta 1999 je prispeval pomemben delež za varstvo potrošnikov. DG SANCO kot del EK pomaga pri sestavi evropske potrošniške zakonodaje. DG SANCO daje pobude in predloge za večino zakonskih ukrepov, strategij in programov varstva potrošnikov na ravni EU ter pokriva področja varnosti hrane, zaščite živali in zdravja potrošnikov. Generalni direktorat za kmetijstvo in razvoj podeželja (DG AGRI) pokriva področje kmetijstva, trženja in razvoja podeželja. Leta 2000 je bila izdana Bela knjiga (Komisija Evropskih skupnosti 2000) o varnosti živil, v kateri so navedene pomembne novosti, recimo uvedba obveznega sistema sledljivosti in označevanja izdelkov, ki je omogočila potrošnikom jasen pregled nad izvorom izdelkov ter načinom pridelave. Ta princip

se imenuje »farm to table«.³ V agendi je opredeljeno pravno področje, vsebuje tudi opredelitev nadzora, potrošniške informacije in odnos do držav, s katerimi se trguje izven EU (Komisija Evropskih skupnosti 2010).

ES je leta 2002 ustanovila Evropsko agencijo za varnost hrane (EFSA 2016). EFSA je bila ustanovljena z namenom zagotavljanja varstva potrošnikov ter ponovne vzpostavitve in ohranitve zaupanja v oskrbo s hrano v EU. EFSA podaja ES strokovna mnenja in predloge, ki pomagajo izoblikovati zakonodajo. Pomembno nalogo imajo tudi v javnem pojasnjevanju, kjer poskušajo na preprost način predstaviti potrošnikom težave, povezane z hrano.⁴

Evropska agenda za potrošnike je bila sprejeta 22. 5. 2012 s strani EK. V agendi je določen strateški okvir potrošniške politike. Agenda podpira interese potrošnikov v živilskem, energijskem, finančnem, prometnem in digitalnem sektorju (Evropska komisija 2016c). Med cilje potrošniške politike spadajo krepitev varstva potrošnikov, informiranost potrošnikov ter lažje uveljavljanje in zagotavljanje pravnega varstva potrošnikov.

Na področju hrane se zadnja leta pojavljajo tako imenovane goljufije, povezane s hrano. Spink in Moyer (2011, v Van der Meulen 2015) sta definirala prehransko goljufijo kot namerno in načrtovano zamenjavo, spreminjanje in zavajanje sestavin ali pakiranja, oznak, lažne ali zavajajoče izjave o izdelku z namenom, pridobiti ekonomske koristi, ki bi lahko vplivale na potrošnikovo zdravje. Lahko pride do prodaje izdelkov, ki imajo lažne ekološke oznake, dejansko pa niso ekološkega izvora in bi zavajale potrošnike.

4.8 Uprava RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin

Z namenom optimizacije in celostnega pristopa na področju varne hrane je bila 1. 1. 2013 ustanovljena Uprava RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin. Veterinarska in fitosanitarna uprava, Direktorat za varno hrano in del Kmetijskega inšpektorata so se tako združili pod okrilje novega organa v sestavi v okviru MGRT. Trenutno je v UVHVVR zaposlenih 396 uslužbencev (UVHVVR 2016a).

Naloge UVHVVR so priprava predpisov s področja varne hrane, upravljanje s tveganji za zdravje ljudi, živali in rastlin ter izvedba enotnega uradnega nadzora v verigi varne hrane, vključno s spremljanjem pojavov tveganj (UVHVVR 2016a).

V letu 2014 je bilo opravljenih skupno 281 primerov nadzora ekoloških živil. Pri štirih pregledih so bile ugotovljene neskladnosti glede uporabe navedbe ekološki kmetijski pridelek

³ Načelo »farm to table« ali »od vil do vilic« po slovensko. Uvedli so 80 aktivnosti, povezanih z nadzorom, informacijami in uvozom živil.

⁴ Pregled aditivov v hrani, alergenov, GSO in pregled prisotnosti pesticidov.

ali živilo. Od opravljenih pregledov je bilo 261 opravljenih z vzorčenjem proizvodov (UVHVVR 2016b).

V letu 2015 je bilo opravljenih skupno 253 primerov nadzora ekoloških živil. Pri šestih pregledih so bile ugotovljene neskladnosti glede uporabe navedbe ekološki kmetijski pridelek ali živilo. Od opravljenih pregledov je bilo 198 opravljenih z vzorčenjem proizvodov (UVHVVR 2016b).

5 SKLEP

Ekološko kmetijstvo počasi, a vztrajno pridobiva na veljavi. Napovedi iz ANEK-a, da bi v Sloveniji do leta 2015 delež ekoloških kmetij znašal 15 % in da bi delež kmetijskih površin v ekološki obdelavi znašal 20 %, se niso uresničile. Trenutno imamo tako 4,6-odstotni delež ekoloških kmetij in 8,7-odstotni delež kmetijskih površin v ekološki obdelavi. Vse večje povpraševanje po ekoloških živilih, ki imajo višje cene od konvencionalno pridelanih živil, lahko privede do možnosti pojava nepravilno označenih izdelkov ali pridelovalcev, ki nimajo veljavnega certifikata za ekološko kmetijstvo. Taki izdelki spadajo na področje nepoštenih poslovnih praks. Omenjene prakse, ki podajajo napačne informacije o izdelku, lahko potrošnika privedejo v nakup ekološkega izdelka, ki to dejansko ni.

Zaradi potencialno nepravilno označenih izdelkov se bodo potrošniki morali dodatno izobraževati, da bodo lahko prepoznali oznake na izdelkih in morebitne novosti na področju označevanja. Predvsem je pomembno, da potrošniki prepoznajo logotip »Evrolist« za ekološko kmetijstvo, ki mora biti na vsakem ekološkem izdelku. Na izdelkih se lahko poleg obveznega logotipa »Evrolist« pojavijo tudi nacionalne oznake in oznake blagovnih znamk. Najpomembnejše in najbolj prepoznavne blagovne znamke v Sloveniji so Demeter, Biodar in Ekodar. Velja omeniti, da sta slovenski oznaki ekološke in integrirane pridelave zelo podobni, kar lahko privede do zmede med potrošniki, ki ne poznajo razlik med ekološkim in integriranim načinom pridelave. V tem primeru bi lahko naredili drugačen logotip za ekološko pridelane izdelke v Sloveniji in se tako izognili morebitnim zamenjavam. Rešitev bi lahko bil razpis, kot ga je izvedla EU leta 2010, v okviru katerega bi ljudje glasovali za nov logotip. Morda bi takšen način izbire logotipa povečal prepoznavnost in ozaveščenost ljudi glede ekoloških izdelkov, pridelanih v Sloveniji. Nadzorni sistem ekoloških živil je razdeljen na dva nivoja. Prvi nivo sistema izvajajo nadzorne organizacije, ki podeljujejo certifikate. Za drugi nivo nadzora pa sta pristojna Inšpekcija za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin, ki nadzoruje označevanje ekoloških živil v prometu, in Tržni inšpektorat RS. Tak nadzorni sistem omogoča, da so na trgu prisotni preverjeni ekološki izdelki, ki ustrezajo vsem predpisom. Kljub temu lahko pride do pojava pomanjkljivo označenih izdelkov ali pa se pojavijo izdelki, ki dejansko niso ekološkega izvora.

Potrošniki imajo načeloma manj znanja in informacij o izdelkih kot prodajalci. Zato je pomembno, da se zavedajo svojih pravic, če naletijo na nepravilno ali nepopolno označen ekološki izdelek. Z varstvom potrošnikovih interesov se je kot posebna veja prava začelo razvijati potrošniško pravo. Nosilci varstva potrošnikov v Sloveniji so organizacije potrošnikov, varuh človekovih pravic, izvajalci izobraževanj in svetovanja potrošnikom. Pomembno delo opravljajo nevladne organizacije, v prvi vrsti ZPS, ki je največja nevladna organizacija pri nas. Zakon o varstvu potrošnikov, kot temelj varstva potrošnikov, opredeljuje pravice potrošnikov.

Slovenija mora kot članica EU implementirati uredbe in akte, sprejete v EU, v svoj pravni sistem. V odnosu do drugih članic EU tako velja isti pravni red, kar omogoča boljšo preglednost in varnost izdelkov na notranjem trgu EU. Zakoni striktno in natančno opredeljujejo pogoje za pridelavo in predelavo ekoloških izdelkov ter področja varstva potrošnikov. Pomemben temelj pravne ureditve ekološke pridelave je Uredba Sveta št. 834/07 o ekološki pridelavi in označevanju ekoloških proizvodov. Za označevanje živil pa je pomembna Uredba Komisije št. 271/10 v zvezi z logotipom ekološke pridelave. Logotip »Evrolist« je tako od 1. julija 2010 obvezen na izdelkih ekološkega izvora, ki so seveda ustrezno nadzorovani s strani nadzornih organizacij. Velja omeniti, da obstajajo še nadstandardi kot Demeter in Biodar. Gre za nadstandarde, ki poleg upoštevanja zakonov za ekološko pridelavo uporabljajo še dodatna in strožja pravila, kot so določena v zakonih o ekološki pridelavi.

Zadnja leta postaja pomembno tudi področje varnosti hrane. Uprava RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin pripravlja predpise s področja varne hrane ter skrbi za izvedbo enotnega uradnega nadzora v verigi varne hrane, vključno s spremljanjem pojavov tveganj. Leta 2014 so opravili 281 pregledov ekoloških živil in pri štirih vzorcih so bile ugotovljene neskladnosti glede uporabe navedbe ekološki kmetijski pridelek ali živilo. Leta 2015 so opravili 253 pregledov ekoloških živil ter pri šestih vzorcih ugotovili neskladja glede uporabe navedbe ekološki kmetijski pridelek ali živilo. Leta 2014 so organizacije za nadzor in certificiranje odvzele 195 vzorcev za laboratorijsko analizo, kjer so ugotavljali prisotnost pesticidov v živilih in tleh, GSO, težkih kovin, nitratov ter prisotnost amitraza in kumafosa v medu. Med analizo so ugotovili, da je bilo 48 vzorcev pozitivnih na prisotnost pesticidov ter dva vzorca na prisotnost GSO. Menim, da bi se moralo število pregledov iz strani UVHVVR ter iz strani organizacij za nadzor in certificiranje na letni ravni povečati, ker je trg ekoloških živil v porastu. Več nadzora nad ekološkimi živili bi zagotavljala potrošnikom preverjena in kakovostna živila.

Leta 2000 je bila izdana Bela knjiga (Komisija Evropskih skupnosti 2000), ki je uvedla sistem označevanja in sledljivosti ter modernizirala pravni red. V prihodnje se bodo lahko v večjem številu pojavljale tudi tako imenovane prehranske goljufije. Pojavljali se bodo lahko izdelki, ki bodo namerno zavajali potrošnike. Zavajali jih bodo s potencialnimi namernimi zamenjavami glede oznak, sestavin in porekla izdelka z namenom pridobitve ekonomske koristi, kot omenjata Spink in Moyer (2011). Ekološki izdelki, ki imajo višjo ceno od konvencionalno pridelanih izdelkov, bodo lahko tarča špekulantov, ki bi radi na hitro zaslužili na račun potrošnikov.

LITERATURA

- Bavec, Martina. 2001. *Ekološko kmetijstvo*. Ljubljana: Založba Kmečki glas.
- Biotehniška fakulteta in Inštitut za trajnostni razvoj. 2010. *Analiza stanja in potencialov za rast ponudbe ekoloških proizvodov v luči doseganja ciljev Akcijskega načrta za razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015*.
[Http://www.itr.si/uploads/8I/Ad/8IAdWg566-HffU40Jy1Uaw/Porocilo-CRP-Ekotrg-2010_jav.pdf](http://www.itr.si/uploads/8I/Ad/8IAdWg566-HffU40Jy1Uaw/Porocilo-CRP-Ekotrg-2010_jav.pdf) (19. 1. 2016).
- BTC. 2016. *Organic Farming*. [Http://www.befair.be/en/content/organic-farming](http://www.befair.be/en/content/organic-farming) (25. 1. 2016).
- Damjan, Janez in Stane Možina. 1998. *Obnašanje potrošnikov*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta v Ljubljani.
- Demeter. 2016. *Blagovna znamka Demeter*. [Http://www.demeter.si/](http://www.demeter.si/) (30. 3. 2016).
- Ecolabel Index. 2016. *Biodar*. [Http://www.ecolabelindex.com/ecolabel/biodar](http://www.ecolabelindex.com/ecolabel/biodar) (25. 1. 2016).
- EFSA. 2016. *About EFSA*. [Http://www.efsa.europa.eu/en/aboutefsa](http://www.efsa.europa.eu/en/aboutefsa) (14. 1. 2016).
- Ekodar. 2016a. *O nas*. [Http://ekodar.si/v2/o-nas/](http://ekodar.si/v2/o-nas/) (30. 3. 2016).
- Ekodar. 2016b. *Slovensko goveje ekološko meso*. [Http://ekodar.si/v2/](http://ekodar.si/v2/) (25. 1. 2016).
- Ekodeteljica. 2016. *O Deteljici*. [Http://www.ekodeteljica.si/o-deteljici/](http://www.ekodeteljica.si/o-deteljici/) (30. 3. 2016).
- EPC. 2016. *EPC Slovenija*. [Http://epc.si/pages/si/o-nas/epc-slovenija.php](http://epc.si/pages/si/o-nas/epc-slovenija.php) (29. 1. 2016).
- Evropska komisija. 2016a. *EU Organic farming*.
[Http://ec.europa.eu/agriculture/organic/downloads/logo/index_en.htm](http://ec.europa.eu/agriculture/organic/downloads/logo/index_en.htm) (18. 1. 2016).
- Evropska komisija. 2016b. *EU Organic farming*.
[Http://ec.europa.eu/agriculture/organic/documents/logo/eu_organic_farming_logo_en.pdf](http://ec.europa.eu/agriculture/organic/documents/logo/eu_organic_farming_logo_en.pdf) (18. 1. 2016).
- Evropska komisija. 2016c. *Nova Evropska agenda za potrošnike*.
[Http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-491_sl.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-491_sl.htm) (29. 2. 2016).
- Food Safety. 2016. *White Paper and Food Safety – Introduction*.
[Http://ec.europa.eu/food/food/intro/white_paper_en.htm](http://ec.europa.eu/food/food/intro/white_paper_en.htm) (29. 2. 2016).
- Jančič, Zlatko. 1999. *Celostni marketing*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Janevski, Stevan. 2009. *Varstvo potrošnikov*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Kmetijsko-gozdarska zbornice Slovenije. 2012. *Odločitev za ekološko kmetijstvo*.
[Http://www.kgzs.si/Portals/0/Gradiva/ekolosko%20kmetijstvo.pdf](http://www.kgzs.si/Portals/0/Gradiva/ekolosko%20kmetijstvo.pdf) (30. 3. 2016).
- Komisija Evropskih skupnosti. 2000. *White paper on food safety*.
[Http://ec.europa.eu/dgs/health_food-safety/library/pub/pub06_en.pdf](http://ec.europa.eu/dgs/health_food-safety/library/pub/pub06_en.pdf) (18. 1. 2016).
- KON-CERT. 2015. *Obvestilo 2/2015 – predelava*. [Http://www.kon-cert.si/datoteke/Ekoloska_predelava/Obvestilo2-15predelava.pdf](http://www.kon-cert.si/datoteke/Ekoloska_predelava/Obvestilo2-15predelava.pdf) (26. 2. 2016).
- KON-CERT. 2016a. *Biološko-dinamično kmetovanje*. [Http://www.kon-cert.si/biološko-dinamicno-kmetovanje.html](http://www.kon-cert.si/biološko-dinamicno-kmetovanje.html) (17. 1. 2016).
- KON-CERT. 2016b. *Zaščitni znaki*. [Http://www.kon-cert.si/zascitni-znaki.html](http://www.kon-cert.si/zascitni-znaki.html) (30. 3. 2016).
- Lindstrom, Martin. 2011. *Brend washed – marketinško pranje možganov*. Ljubljana: Medijski partner.

- MGRT. 2016a. *Svetovanje potrošnikom*.
[Http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/notranji_trg/sector_za_varstvo_potrosnikov_ii_konkurence/svetovanje_potrosnikom/](http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/notranji_trg/sector_za_varstvo_potrosnikov_ii_konkurence/svetovanje_potrosnikom/) (30. 3. 2016).
- MGRT. 2016b. *Svetovanje potrošnikom*.
[Http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/notranji_trg/sector_za_varstvo_potrosnikov_in_konkurence/svetovanje_potrosnikom/](http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/notranji_trg/sector_za_varstvo_potrosnikov_in_konkurence/svetovanje_potrosnikom/) (25. 2. 2016).
- MGRT. 2016c. *Vzorci potrošniških dopisov*.
[Http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/notranji_trg/sector_za_varstvo_potrosnikov_ii_konkurence/vzorci_potrosniskih_dopisov/](http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/notranji_trg/sector_za_varstvo_potrosnikov_ii_konkurence/vzorci_potrosniskih_dopisov/) (30. 3. 2016).
- MGRT. 2016č. *Varstvo potrošnikov*.
[Http://www.ti.gov.si/si/delovna_podrocja/varstvo_potrosnikov](http://www.ti.gov.si/si/delovna_podrocja/varstvo_potrosnikov) (28. 1. 2016).
- MKGP. 2005. *Akcijski načrt dolgoročnega razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015*.
[Http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/podrocja/Kmetijstvo/Ekolosko_kmetijstvo/ANEK_slo.pdf](http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/podrocja/Kmetijstvo/Ekolosko_kmetijstvo/ANEK_slo.pdf) (15. 12. 2015).
- MKGP. 2014. *Letno poročilo o kontroli v letu 2014*.
[Http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/podrocja/Kmetijstvo/Ekolosko_kmetijstvo/Skupno_porocilo_o_kontroli_2014.doc](http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/podrocja/Kmetijstvo/Ekolosko_kmetijstvo/Skupno_porocilo_o_kontroli_2014.doc) (17. 1. 2016).
- MKGP. 2016a. *Analiza stanja ekološkega kmetovanja*.
[Http://www.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/kmetijstvo/ekolosko_kmetovanje/analiza_stanja_ekoloskega_kmetovanja/](http://www.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/kmetijstvo/ekolosko_kmetovanje/analiza_stanja_ekoloskega_kmetovanja/) (20. 1. 2016).
- MKGP. 2016b. *Evidenca certifikatov ekološkega kmetijstva*.
[Http://webapl.mkgp.gov.si/bioWeb/informacije.php](http://webapl.mkgp.gov.si/bioWeb/informacije.php) (30. 3. 2016).
- MKGP. 2016c. *Označevanje*.
[Http://www.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/kmetijstvo/ekolosko_kmetovanje/oznacevanje/](http://www.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/kmetijstvo/ekolosko_kmetovanje/oznacevanje/) (17. 1. 2016).
- MKGP. 2016č. *Označevanje*.
[Http://www.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/kmetijstvo/integrirana_pridelava/oznacevanje/](http://www.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/kmetijstvo/integrirana_pridelava/oznacevanje/) (25. 1. 2016).
- MKGP. 2016d. *Kmetijstvo*.
[Http://www.mkgp.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/kmetijstvo/#c18905](http://www.mkgp.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/kmetijstvo/#c18905) (30. 3. 2016).
- MKO. 2012. *Zaključno poročilo delovne skupine za spremljanje izvajanja akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015*.
[Http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/podrocja/Kmetijstvo/Ekolosko_kmetijstvo/ANEK_zakljucno_porocilo.pdf](http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/podrocja/Kmetijstvo/Ekolosko_kmetijstvo/ANEK_zakljucno_porocilo.pdf) (27. 2. 2016).
- Plut, Dušan, Boštjan Rogelj in Andrej Herakovič. 2004. *Zeleni planet*. Ljubljana: Didakta.
- Podmenik, Dane. 2012. *Trendi in perspektive ekološkega kmetijstva s poudarkom na Sloveniji in Slovenski Istri*. Ljubljana: Založba Vega.
- Sengstschmid, Helmut, Niels Sprong, Otto Schmid, Nina Stockebrand, Hanna Stolz in Achim Spiller. 2011. *EU ecolabel for food and feed products – feasibility study*.
[Http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/documents/Ecolabel_for_food_final_report.pdf](http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/documents/Ecolabel_for_food_final_report.pdf) (21. 1. 2016).

- Spink, John in Douglas C. Moyer. 2011. Defining the public health threat of food fraud. *Journal of Food Science* 76 (9):157–168.
- Trstenjak, Verica, Rajko Knez in Damjan Možina. 2005. *Evropsko pravo varstva potrošnikov*. Ljubljana: GV Založba.
- UVHVVR. 2016a. *Naloge in cilji*. http://www.uvhvvr.gov.si/si/o_uvhvvr/naloge_in_cilji/ (27. 2. 2016).
- UVHVVR. 2016b. *Podatki o nadzoru na področju ekoloških živil*. Interno gradivo, UVHVVR.
- Van der Meulen, Bernd. 2015. *Is current EU food safety law geared up for fighting food fraud?*. <http://link.springer.com/article/10.1007/s00003-015-0992-2> (20. 1. 2016).
- Varuh človekovih pravic. 2016. *O inštituciji Varuha človekovih pravic RS*. <http://www.varuh-rs.si/o-instituciji/o-instituciji-varuha-clovekovih-pravic-rs/> (30. 1. 2016).
- ZPS. 2016. *Ekološka živila*. <http://www.zps.si/hrana-in-pijaca/oznacevanje-zivil/ekoloska-zivila-4.html?Itemid=413> (17. 1. 2016).

PRAVNI VIRI

- Pogodba o Evropski uniji in Pogodbe o delovanju Evropske unije. *Uradni list EU*, št. C 326-01.
- Pravilnik o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil. *Uradni list RS*, št. 128/06, 21/07, 007-475/12, 8/14.
- Pravilnik o označevanju cen blaga in storitev. *Uradni list RS*, št. 63/99, 27/01, 65/03.
- Pravilnik o označevanju hranilne vrednosti živil. *Uradni list RS*, št. 60/02, 117/05, 42/03, 121/04, 81/07, 87/09.
- Pravilnik o splošnem označevanju predpakiranih živil. *Uradni list RS*, št. 50/04, 58/04, 43/05, 64/05, 83/05, 115/05, 118/07.
- Pravilnik o splošnem označevanju živil, ki niso predpakirana. *Uradni list RS*, št. 28/04, 10/05, 57/05, 115/06.
- Pravilnik o živilih za posebne prehranske namene. *Uradni list RS*, št. 46/02, 117/02, 42/03, 41/04, 65/06, 57/07, 22/10.
- Resolucija o Nacionalnem programu varstva potrošnikov 2012–2017 (ReNPVP12-17). *Uradni list RS*, št. 47/12.
- Uredba Komisije (ES) št. 1235/2008 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 834/2007 v zvezi z ureditvami za uvoz ekoloških proizvodov iz tretjih držav. *Uradni list EU*, št. L 334.
- Uredba Komisije (ES) št. 889/08 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 834/07 o ekološki pridelavi in označevanju ekoloških proizvodov glede ekološke pridelave, označevanja in nadzora. *Uradni list EU*, št. L 250.
- Uredba Komisije (EU) št. 271/10 z dne 24. marca 2010 o spremembi Uredbe (ES) št. 889/2008 o določitvi pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 834/07 v zvezi z logotipom ekološke pridelave Evropske unije. *Uradni list EU*, št. L 84/19.

Uredba o koncesiji za opravljanje javne službe svetovanja potrošnikom. *Uradni list RS*, št. 6/12, 104/13.

Uredba sveta (EGS) št. 2092/91 o ekološki pridelavi kmetijskih proizvodov in označevanju tovrstno pridelanih kmetijskih proizvodov in živil. *Uradni list EU*, št. L 198.

Uredba Sveta (ES) št. 834/07 o ekološki pridelavi in označevanju ekoloških proizvodov in razveljavitvi Uredbe (EGS) št. 2092/91. *Uradni list EU*, št. L 189.

Zakon o kmetijstvu (ZKme). *Uradni list RS*, št. 45/08, 57/12, 90/12, 26/14, 32/15.

Zakon o trgovini (ZT- 1). *Uradni list RS*, št. 24/08, 47/15.

Zakon o varstvu potrošnikov (ZVPot). *Uradni list RS*, št. 98/04, 126/07, 86/09, 78/01, 38/14 in 19/15.

Zakon o varstvu potrošnikov pred nepoštenimi poslovnimi praksami (ZVPNPP). *Uradni list RS*, št. 53/07.

Zakon o zdravstveni ustreznosti živil in izdelkov ter snovi, ki prihajajo v stik z živilo (ZdZPZ). *Uradni list RS*, št. 52/00, 42/02, 47/04.